

УДК 339.138

Толчанова З. О., доцент (Національний університет водного господарства та природокористування, м. Рівне)

МАРКЕТИНГОВІ АСПЕКТИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ВИРОБНИЦТВА РЕГІОНУ

Обґрунтовано методикку визначення конкурентоспроможності промислового виробництва регіону. Представлено послідовність проведення розрахунків на прикладі Рівненської області. Доведено необхідність застосування запропонованої методики на практиці. *Ключові слова:* конкурентоспроможність, оцінювання, ефективність, промислове виробництво.

Важливою та невід'ємною умовою будь-якого ринку та рушійною силою ринкової економіки є конкуренція. Вона дозволяє здійснити ефективний розподіл ресурсів, зумовлюючи розширення виробництва та зменшення цін на продукцію до рівня витрат на виробництво. Конкуренція спонукає підприємства до вибору найбільш економічно ефективної комбінації ресурсів для виробництва певного обсягу продукції, застосування інноваційних технологій у виробництві, використання сучасних методів управління, організації виробництва та праці. Зважаючи на це виникає питання у визначенні конкурентоспроможності галузей промислового виробництва, що передбачає виявлення таких галузей, які забезпечують найбільш повне задоволення найрізноманітніших потреб суспільства при одночасному забезпеченні високої ефективності національної економіки.

Завдяки активному інтересу до проблем підвищення конкурентоспроможності промислового виробництва, що виник внаслідок розвитку ринкових відносин, з'явилася велика кількість розробок, спрямованих на вирішення цієї проблеми. Проблема розробки методології управління конкурентними перевагами різних об'єктів присвячені роботи закордонних вчених-економістів Ф. Котлера, М. Портера, А. Томпсона та вітчизняних дослідників Е. Голубкова, І. Должанського, Р. Фатхутдінова, А. Юданова та ін.

Незважаючи на значні досягнення в теорії й практиці управління конкурентоспроможністю, є ряд проблем, які залишаються предметом дискусій і обговорень вчених-економістів. Зокрема це питання оцінювання конкурентоспроможності галузей промислового виробництва окремого регіону.

Метою даного наукового дослідження є обґрунтування методики визначення конкурентоспроможності промислового виробництва регіону шляхом оцінювання ефективності його роботи. Представлення послідовності проведення розрахунків на прикладі промислового виробництва Рівненської області.

Україна має статус держави з ринковою економікою, в якій товарообмінні операції відбуваються на засадах конкуренції. Завдяки ринковому механізму через співставлення попиту та пропозиції вдається забезпечити задоволення потреб споживачів. Саме завдяки конкуренції забезпечується така економічна поведінка учасників ринку (виробників та споживачів), яка буде найбільш ефективною і зможе максимізувати вигоди для всіх його учасників.

В умовах ринкової економіки ефективність промислового виробництва розглядають як економічну та соціальну результативність його функціонування, вплив на суспільство, співвідношення ефекту (результату) з затратами живої та суспільної праці. При цьому рівень ефективності визначається порівнянням двох величин – економічного ефекту та виробничих затрат і ресурсів. Показники економічної ефективності дають уявлення про те, ціною яких витрат і ресурсів досягається економічний ефект [1].

Як зазначає П. Пірс: “У будь-якому суспільстві, економіка якого ґрунтується на ринкових відносинах, ... головною метою економічної діяльності є задоволення всіх зростаючих потреб населення. Ступінь, з яким ці потреби підкріплюються наявними ресурсами, є показником ефективності економічної системи [2, с. 20]”.

При визначенні економічної ефективності виробництва економічні результати співвідносяться з затратами живої праці, матеріальними витратами, виробничими товарними фондами, фондами обертання, капітальними вкладеннями, природними ресурсами.

На основі розробленої автором методики вбачається за доцільне здійснити оцінювання економічної ефективності виробництва, за результатами якого можна буде визначити найбільш конкурентні галузі економіки. Дослідження пропонується провести на прикладі Рівненської області.

Розрахунки оцінювання ефективності функціонування галузей економіки Рівненської області протягом 2005-2011 років здійснювались на основі оцінки їх діяльності за визначеними критеріями послідовно та поетапно.

Схему проведення оцінювання ефективності функціонування промислового виробництва представлено на рисунку.

Відповідно до наведеної схеми перший етап передбачає збір та здійснення аналітичної обробки первинної статистичної інформації.

Другим етапом є визначення критерію та формування відповідної йому системи одиничних показників. Аналіз літературних джерел [3, 4] показав, що оцінювання ефективності функціонування промислового виробництва методологічно пов'язане з визначенням критерію і формуванням відповідної йому системи статистично доступних показників, які характеризують виробничий потенціал, результативність діяльності, а також використання усіх видів ресурсів способом, ефективнішим ніж інші галузі.

Під час вибору та формування основних показників, на основі яких буде визначатись ефективність функціонування галузей, необхідно дотримуватись таких принципів:

- найбільш повною та об'єктивною оцінка буде тоді, коли показники розглядати в динаміці, що дозволяє здійснити оцінку ефективності функціонування галузей не лише за один рік, а за певний період часу;

- оцінку ефективності функціонування промислового виробництва можна здійснити лише шляхом зіставлення показників досліджуваних об'єктів, що передбачає використання абсолютних та відносних показників, які можна зіставляти.

Третій етап дослідження передбачає здійснення класифікації системи одиничних показників, на основі яких визначатиметься рівень ефективності функціонування промислового виробництва (табл. 1).

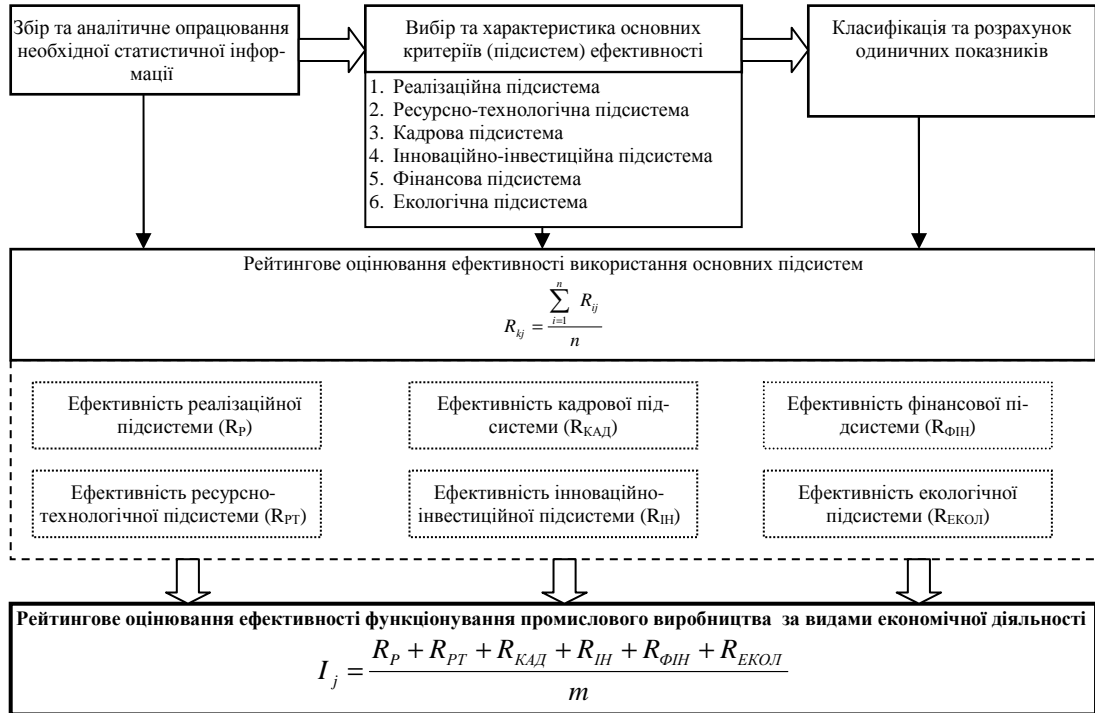

Рисунок. Блок-схема рейтингового оцінювання ефективності промислового виробництва за видами економічної діяльності

Таблиця 1

Основні підсистеми та одиничні показники для рейтингового оцінювання ефективності функціонування промислового виробництва за видами економічної діяльності

№ з/п	Назва показника	Значення показника
1	2	3
I. Ефективність реалізаційної підсистеми (R_p)		
1.1.	Обсяг реалізації продукції (робіт, послуг), (млн грн)	Вартість відвантаженої в цінах продажу, включаючи вартість бартеру
1.2.	Темпи росту виготовленої продукції, (у % до базового року)	Показує величину зміни показника у порівнянні з базовим роком
1.3.	Темпи росту виготовленої продукції, (у % до попереднього року)	Показує величину зміни показника у порівнянні з попереднім роком
II. Ефективність ресурсно-технологічної підсистеми (R_{PT})		
2.1.	Середньорічна вартість ОВФ, (млн грн)	Характеризує склад ОВФ
2.2.	Коефіцієнт оновлення ОВФ, (%)	Характеризує рівень оновлення ОВФ
2.3.	Коефіцієнт зносу ОВФ, (%)	Характеризує ту частку вартості ОВФ, яку списано на виробництво
2.4.	Фондовіддача	Характеризує ефективність використання ОВФ
2.5.	Фондомісткість	Показує суму коштів, яку використано на формування основних засобів, щоб отримати 1 грн продажу
2.6.	Фондоозброєність	Визначає вартість ОВФ, що припадає на одного працівника
III. Ефективність кадрової підсистеми (R_{КАД})		
3.1.	Чисельність промислово-виробничого персоналу, (осіб)	Вказує на кількість робочих місць
3.2.	Темпи зміни чисельності промислово-виробничого персоналу, (у % до базового року)	Показує величину зміни показника у порівнянні з базовим роком
3.3.	Темпи зміни чисельності промислово-виробничого персоналу, (у % до попереднього року)	Показує величину зміни показника у порівнянні з попереднім роком
3.4.	Продуктивність праці, (грн/чол.)	Вказує на ефективність затрат праці працівників
3.5.	Працемісткість (чол./грн)	Вказує на ефективність затрат праці працівників
3.6.	Рівень номінальної заробітної плати, (тис. грн)	Показує нарахування працівникам у грошовій та натуральній формі за відпрацьований час або виконану роботу, премії, доплати, надбавки тощо

продовження табл. 1

1	2	3
IV. Ефективність інвестиційно-інноваційної підсистеми ($R_{\text{ІІ}}$)		
4.1.	Обсяг інвестиційних вкладень в основний капітал, (млн грн)	Показує витрати на капітальне будівництво, витрати на придбання машин та обладнання без здійснення капітального будівництва
4.2.	Темпи зміни обсягів інвестиційних вкладень, (у % до базового року)	Показує величину зміни показника у порівнянні з базовим роком
4.3.	Темпи зміни обсягів інвестиційних вкладень, (у % до попереднього року)	Показує величину зміни показника у порівнянні з попереднім роком
4.4.	Рівень інноваційної активності (%)	Вказує на частку підприємств галузі, які витрачали кошти на інноваційну діяльність
V. Ефективність фінансової підсистеми ($R_{\text{ФІІ}}$)		
5.1.	Рентабельність виробництва, (%)	Характеризує прибутковість галузі
5.2.	Показник затрат на 1 грн товарної продукції	Показує ефективність витрат при випуску продукції
5.3.	Податкові надходження в бюджет та позабюджетні фонди, (млн грн)	Вказує на величину податкових надходжень в бюджет та позабюджетні фонди
5.4.	Частка простроченої кредиторської заборгованості у загальному обсязі кредиторської заборгованості, (%)	Вказує на частку простроченої кредиторської заборгованості у загальному обсязі кредиторської заборгованості
5.5.	Частка простроченої дебіторської заборгованості у загальному обсязі дебіторської заборгованості, (%)	Вказує на частку простроченої дебіторської заборгованості у загальному обсязі дебіторської заборгованості
5.6.	Частка збиткових підприємств, (%)	Вказує на частку підприємств, які працюють у збиток
VI. Ефективність екологічної підсистеми ($R_{\text{ЕКОЛ}}$)		
6.1.	Обсяг викидів шкідливих речовин стаціонарними джерелами забруднення в атмосферне повітря	Вказує на величину викидів шкідливих речовин стаціонарними джерелами забруднення в атмосферне повітря підприємствами галузі
6.2.	Коефіцієнт екологічної надійності	Вказує на частку підприємств галузі, які мали викиди (прямує до зменшення)
Визначення рейтингу промислового виробництва за видами економічної діяльності		

Примітка. Складено з уточненням автора за [3].

Для оцінювання ефективності функціонування промислового виробництва, з урахуванням зазначених вище принципів, доцільно використати показники, запропоновані Р.К. Гаджиалієвим щодо моніторингу функціонування промислового виробництва регіону [3]. Вибір та обґрунтування показників проводилися з урахуванням ряду вимог, що пред'являються до них [3]:

- показники повинні мати здатність укрупнюватися і розукрупнюватися;

- система показників повинна забезпечувати комплексну характеристику процесів управління і функціонування його різних об'єктів;

- система показників повинна бути гнучкою, тобто відображати усі зміни, що відбуваються в об'єкті;

- показники повинні мати чітку міру; кількість показників повинна бути обмеженою.

В основі запропонованого підходу лежить оцінювання п'яти підсистем, які характеризують ефективність функціонування промислового виробництва: реалізаційна, ресурсно-технологічна, кадрова, інноваційно-інвестиційна та фінансова підсистема.

Проте, на думку автора, запропонована система критеріїв не в повній мірі відображає ефективність функціонування промислового виробництва. Тому доцільно поглибити існуючу систему критеріїв шляхом виділення додаткових підсистем та одиничних показників, які б враховували не лише економічну ефективність видів економічної діяльності, а й екологічну, що відповідає принципам сталого розвитку [5].

Запропоновані доповнення до основних підсистеми та одиничних показників оцінювання ефективності функціонування промислового виробництва дозволять більш повно оцінити роботу галузей. Крім того, введення екологічної підсистеми підсилить дану методика, адже запропонована підсистема визначає рівень антропогенного впливу промислового виробництва на стан навколишнього природного середовища, що є актуальним для побудови національної економіки на засадах сталого розвитку.

На четвертому етапі здійснюється розрахунок одиничних показників та підсумкового показника рейтингової оцінки (інтегрального коефіцієнта ефективності роботи галузі чи виду економічної діяльності).

На основі наведеної методики нами здійснено практичний розрахунок інтегрального показника ефективності функціонування галузей промислового виробництва Рівненської області протягом 2005-2011 рр.

Результати розрахунків ефективності функціонування промислового виробництва Рівненської області впродовж 2005-2011 рр. та середнє

значення інтегрального показника ефективності протягом досліджуваного періоду показані в табл. 2.

За результатами проведених розрахунків визначається місце кожного виду економічної діяльності у рейтингу за усіма критеріями ефективності. Найефективнішою вважається робота того виду економічної діяльності, рейтингова оцінка якого має найнижче значення.

Здійснені нами розрахунки інтегрального показника ефективності функціонування промислового виробництва регіону (I_j), вказали на можливість обґрунтування доцільності визначення їх рейтингу. Адже воно може скласти основу оцінювання рівня ефективності використання усіх залучених у виробничий процес ресурсів галузі, що на відміну від існуючих підходів, дозволяє звести галузі в групи. Це, в свою чергу, дасть можливість із усієї сукупності галузей визначити ті, робота яких здійснює найбільший вплив на розвиток економіки області, а, отже, і на рівень добробуту населення. Крім того, застосовуючи даний підхід, можна визначити, яка підсистема галузі працює з низькою ефективністю, і, прийнявши відповідні управлінські рішення, покращити її роботу.

Таблиця 2

Оцінювання ефективності функціонування
видів економічної діяльності Рівненської області

Види економічної діяльності	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	\bar{I}_j
Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини	0,342	0,535	0,379	0,312	0,406	0,511	0,304	0,422
Целюлозно-паперове виробництво, видавнича справа	0,574	0,496	0,616	0,668	0,716	0,810	0,322	0,597
Лісове господарство	0,648	0,749	0,597	0,712	0,611	0,583	0,392	0,632
Будівництво	0,305	0,420	0,547	0,471	0,394	0,424	0,493	0,457
Транспорт і зв'язок	0,395	0,542	0,412	0,407	0,353	0,459	0,131	0,368
Хімічне виробництво	0,549	0,578	0,484	0,598	0,420	0,216	0,522	0,494
Машинобудування	0,549	0,721	0,472	0,423	0,493	0,536	0,366	0,534

Примітка: розрахунки автора.

Застосовавши отримані результати розрахунків оцінки ефективності функціонування промислового виробництва Рівненської області, у табл. 3 здійснимо рейтингову оцінку ефективності функціонування галузей.

Рейтинг функціонування промислового виробництва
Рівненської області протягом 2005-2011 рр.

Назва галузі	\bar{I}_j	Рейтинг
Транспорт і зв'язок	0,368	1
Оброблення деревини та виробництво виробів з деревини	0,422	2
Будівництво	0,457	3
Хімічне виробництво	0,494	4
Машинобудування	0,534	5
Целюлозно-паперове виробництво, видавнича справа	0,597	6
Лісове господарство	0,632	7

Результати розрахунків за даною методикою, дають основну інформацію про рівень розвитку промислового виробництва Рівненської області, необхідний для формування на її базі управлінського рішення про ефективність роботи галузей.

Таким чином, як видно з проведених розрахунків, у Рівненській області найбільшу віддачу мають ресурси, залучені в сфері транспорту та зв'язку, на підприємствах з виробництва деревини та виробів з деревини та будівництві. Протягом 2005-2011 рр. ці галузі утримували свої конкурентні позиції на високому рівні та забезпечували максимальне зростання суспільного добробуту (найбільш повне задоволення найрізноманітніших потреб суспільства) при одночасному забезпеченні високої ефективності економіки регіону. Тому, в першу чергу, ресурси мають спрямовуватися саме в ці галузі, які є найбільш конкурентоспроможними на ринку і можуть забезпечити максимальну ефективність їх використання, а, отже, досягнення суспільного блага (максимальної вигоди суспільством).

Застосування запропонованого методичного підходу до рейтингового оцінювання ефективності функціонування промислового виробництва регіону дозволить отримати економічно обґрунтовану інформацію про ефективність використання ресурсів промисловим виробництвом та вжити відповідні заходи, спрямовані на їх раціональне використання. Крім того, дану методику можна застосовувати для оцінювання ефективності функціонування промислового виробництва будь-якого регіону України.

1. Осипов В. М. Трансформація підвищення стратегії конкурентоспроможності регіону в умовах нової економіки / В. М. Осипов // Економічні інновації. – 2010. – № 40. – С. 283-296. **2.** Пірс П. Основи економіки лісового господарства / Пітер Пірс; [Переклад: В. Логацький]. – К. : Еко-інформ, 2006. – 224 с. **3.** Га-

джиалиев Р. К. Организация мониторинга функционирования промышленного комплекса региона / Р. К. Гаджиалиев // Вестник Северо-Кавказского гос-го техн. унив.: научно-иссл. журнал. Экономика. Выпуск 5 (9). – 2006. – Режим доступа: <http://www.ncstu.ru>. 4. Портер М. Е. Стратегія конкуренції [методика аналізу галузей і діяльності конкурентів] / Портер Майкл Е. / пер. з англ. А. Олійник, Р. Сільський. – К. : Основи, 1998. – 390 с. 5. Толчанова З. О. Методичний підхід до оцінювання ефективності використання лісових ресурсів промисловим виробництвом / З. О. Толчанова // Вісник НУВГП. Економіка : зб. наук. праць. 2 (58). – Рівне, 2012. – С. 204-211.

Рецензент: д.е.н., професор Мальчик М. В. (НУВГП)

Tolchanova Z. O., Associate Professor (National University of Water Management and Nature Resources Use, Rivne)

MARKETING ASPECTS OF COMPETITIVENESS OF INDUSTRIAL PRODUCTION OF THE REGION

Methodology of determining the competitiveness of industrial production is substantiated. The sequence of the calculation is submitted on the example of Rivne region. Necessity of application of the proposed methodology is proved in practice.

Keywords: competitiveness, estimation, effectiveness, industrial production.

Толчанова З. О., доцент (Национальный университет водного хозяйства и природопользования, г. Ровно)

МАРКЕТИНГОВЫЕ АСПЕКТЫ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРОМЫШЛЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА РЕГИОНА

Обоснована методика определения конкурентоспособности промышленного производства региона. Представлены последовательность проведения расчетов на примере Ровенской области. Доказана необходимость применения предложенной методики на практике.

Ключевые слова: конкурентоспособность, оценка, эффективность, промышленное производство.
